

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНИХ МАСШТАБІВ ТА ГАЛУЗЕЙ

© Деньга С.М., 2007

Виділені основні тенденції і перспективи у розвитку вітчизняного бухгалтерського програмного забезпечення, сформульовані рекомендації з комп'ютеризації обліку на підприємствах різних масштабів і галузей.

The principal tendencies and outlooks in the development of the accounting computer programs were descriptioned in the article, were formulated the recommendations in the introduce of the computer-assisted accounting at the different scales and industries enterprises.

Постановка проблеми. Постійне ускладнення суспільно-господарського середовища обумовлює збільшення обсягу інформації, яку обробляє система обліку. Потреби менеджменту підприємств та інших користувачів в обліковій інформації змушують бухгалтерів постійно оптимізувати оброблення інформації, удосконалювати форми обліку, змінювати ручний спосіб оброблення інформації на комп'ютерний. У наш час комп'ютеризація – загально визнаний напрямок удосконалення оброблення облікової інформації. Комп'ютеризація вирішила багато проблем, які в навколишньому суспільно-економічному середовищі висунули до облікової системи. Проте далеко не всі бухгалтери вітчизняних підприємств чітко уяснили для себе переваги комп'ютерного способу оброблення інформації, деякі не довіряють комп'ютерним програмам, інші не знають, який програмний продукт вибрати для свого підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемами комп'ютеризації обліку на пострадянському просторі займаються як бухгалтери-науковці, зокрема, В.П. Завгородній, О.П. Ільїна, С.В. Івахненко, так і фірми-розробники програмного забезпечення. Проте швидкісні технічні і технологічні зміни спричиняють відставання інформаційних джерел від реального розвитку процесу, тому актуальні інформаційні джерела з проблем комп'ютеризації обліку відображають, в основному, функціональні можливості окремих програмних продуктів, а систематизація, формалізація та наукова інтерпретація комп'ютеризації обліку практично відсутня.

Мета статті – виділити основні тенденції і перспективи в розвитку вітчизняного бухгалтерського програмного забезпечення, а також допомогти підприємствам різних масштабів і галузей кваліфіковано підійти до комп'ютеризації обліку.

Основний матеріал. Спостерігаючи за розвитком вітчизняного бухгалтерського програмного забезпечення, можна виділити чотири його етапи:

1991–1996 рр. – створення і розвиток комп'ютерних програм для домашніх бухгалтерій, малих підприємств та окремих автоматизованих робочих місць;

1997–2000 рр. – створення і розвиток комп'ютерних програм для середніх та великих підприємств, комплексів автоматизованих робочих місць та правових баз даних;

2001–2005 рр. – створення і розвиток управлінських інформаційних систем та галузевих рішень;

З 2006 року – впровадження стандартів побудови управлінських інформаційних систем ERP, CSRP, CRM та інших, Web-орієнтація.

Підприємство, на якому вирішили перейти від ручного способу оброблення облікової інформації до комп'ютерного, може здійснити це одним із трьох способів: створити бухгалтерську програму самостійно, замовити проект у спеціалізованій комп'ютерній фірмі чи купити універсальне програмне забезпечення [1, 2].

Перший і другий варіанти комп'ютеризації обліку вибирають великі підприємства зі специфічними видами діяльності та організаційною структурою. Проте програмісти не завжди дотримуються стандартів створення баз даних, а тому часто такі програми не інтегруються з іншими програмами. У другому варіанті успіх впровадження комп'ютерної системи залежатиме від фірми-розробника, її компетентності, порядності та надійності. Третій варіант передбачає придбання універсальної бухгалтерської програми, розробленої для масового продажу, що потребує тільки незначної її модифікації відповідно до потреб конкретного підприємства. Така комп'ютерна система менше пристосована до специфіки підприємства, але коштує дешевше ніж створена на замовлення. Проте вона вже пройшла випробування практикою. Такі продукти звичайно супроводжуються і удосконалюються, поки існує фірма-розробник.

Щоб не помилитись у виборі програми, необхідно зробити порівняльний аналіз програм, що є на ринку. Для орієнтації серед великої кількості існуючих програмних продуктів необхідна їх класифікація. Зокрема виділяють такі класи бухгалтерських програм: програми для ведення домашньої бухгалтерії, для малих підприємств, для середніх підприємств, локальні автоматизовані робочі місця, комплекси автоматизованих робочих місць, управлінські системи, фінансово-аналітичні системи та правові бази даних [1, 2].

На початку вибору бухгалтерської програми необхідно визначитися з класом програмного забезпечення і сформулювати вимоги до майбутнього програмного продукту. Вимоги до бухгалтерських програмних продуктів формують різні категорії користувачів: бухгалтери; спеціалісти з інформаційних систем – програмісти і техніки; управлінці. Пропонується такий перелік вимог для порівняння комп'ютерних програм бухгалтерського обліку [1, 2]: функціональні, технічні, комерційні, ергономічні.

До основних функціональних вимог належать здатність вводити та нагромаджувати всі операції, що відображають господарську діяльність підприємства; можливість розраховувати підсумки по рахунках бухгалтерського обліку (обороти, залишки) на будь-який момент часу за будь-якої кількості введених господарських операцій; можливість обробляти кореспонденції господарських операцій із зазначенням конкретних аналітичних об'єктів та формувати звіти у розрізі аналітики; вести кількісний облік товарно-матеріальних цінностей; облік у розрізі кількох валют; можливість швидко і без втрат інформації налагодити план рахунків, звітні форми, шаблони проводок, звітність довільної форми як відповідно до специфіки конкретного підприємства (незалежно від форми власності та виду діяльності), так і згідно з можливими змінами в законодавстві.

До основних технічних вимог належать невибагливість до апаратного забезпечення; можливість редагування документів і звітів, що дає змогу користувачу створювати форми звітів, які потім виводитимуться на екран монітора чи на принтер; обмін даними з іншими програмами та пристроями (наприклад, касовими апаратами); робота в локальних комп'ютерних мережах; забезпечення захисту інформації із застосуванням системи паролів; засоби створення архівів даних та автоматичне відновлення інформації у разі збою.

До комерційних належать вимоги, які пов'язані з умовами придбання та експлуатації програми, що пропонуються постачальником. До основних комерційних вимог належать: прийнятна ціна програми; супровід програмного забезпечення, що передбачає навчання роботі з програмою та налагодження програми з використанням реальних даних користувача; оперативні консультації; оновлення старих версій програмних продуктів; висока якість паперової та електронної документації з роботи з програмою.

До ергономічних вимог належать зручність інтерфейсу користувача та розвинена система програмної допомоги.

Складаючи перелік вимог до бухгалтерських програмних продуктів, визначаємо, яким повинен бути ідеальний бухгалтерський продукт. А, порівнюючи різні бухгалтерські програми, встановлюємо, наскільки вони відповідають цим критеріям.

Рекомендуємо чотирибальну шкалу оцінок для порівняння програмних продуктів з комп'ютеризації бухгалтерського обліку (таблиця).

Шкала для оцінювання бухгалтерських програм

Бали	Можливості реалізації вимог користувачів
0	Функція не реалізована
1	Реалізація функції можлива
2	Функція реалізована достатньо
3	Функція реалізована з надлишком

Вимоги бізнесу до автоматизованих облікових систем відрізняються на підприємствах різних масштабів і галузей.

Під час визначення великого підприємства для бухгалтерії ключовими є два параметри: денний потік документів і кількість бухгалтерів [2, с.289–290]: мале підприємство обробляє менше ніж 100 рахунків-фактур на день, силами 2–5 бухгалтерів; велике підприємство обробляє більше ніж 500 рахунків-фактур щодня, а кількість бухгалтерів більше ніж 30.

Вибираючи програмне забезпечення для бухгалтерії важливо дотримуватись таких рекомендацій. Якщо бухгалтерію підприємства ведуть 1–2 бухгалтери і відсутній аналітичний облік по більшості синтетичних рахунків, то, найвірогідніше, підприємству потрібна мала бухгалтерська програма. Якщо в бухгалтерії працюють 3–9 обліковців, наявний розвинутий аналітичний облік по різних групах рахунків, необхідні оперативні дані, наприклад, по витратах і залишках матеріалів у підрозділах, резервуванню товарів, взаєморозрахунках з контрагентами – для комп'ютеризації бухгалтерського обліку потрібна універсальна бухгалтерська програма для середніх і великих підприємств. Якщо ж об'єкт комп'ютеризації – велике підприємство з чисельністю бухгалтерів 10–30 осіб і більше, яскраво вираженою спеціалізацією діяльності, яка відображається у специфіці бухгалтерського обліку, то можна із впевненістю стверджувати, що в такому разі потрібна управлінська система.

Другим важливим чинником під час вибору програмного забезпечення є галузь підприємства. Для комп'ютеризації обліку на підприємствах, де виробництво є специфічним, складніше знайти програмний продукт, який би задовольняв більшість вимог користувачів інформації. Такі програмні проекти виконують власними силами або на замовлення. Проте останнім часом вітчизняний ринок програмних продуктів поповнився універсальними програмами для підприємств різних галузей, які уже пройшли випробування на практиці і максимально враховують особливості галузей виробництва.

Останнім часом декілька разів на рік фірми-розробники комп'ютерних програм проводять міжнародні спеціалізовані виставки програмного забезпечення. Восьма спеціалізована виставка та конференція “Управління підприємством 2005. Методи, технології, рішення” яка відбулася 6–9 грудня 2005 року у м. Києві, була присвячена галузевим рішенням у сфері комп'ютеризації обліку [3,4]. У ній взяли участь 130 вітчизняних та іноземних компаній, які подали новітні комплексні рішення в сфері управління підприємствами різних масштабів та галузей. Серед поданого програмного забезпечення були системи бухгалтерського і податкового обліку; планування, бюджетування, прогнозування; системи підтримки прийняття рішень; управління документообігом; виробництвом; маркетингом; проектами; управління витратами; фінансами; персоналом; якістю; системи управління клієнтами і call-центри; корпоративні інформаційні системи; автоматизовані банківські системи тощо. Запропоновані галузеві рішення для підприємств громадського харчування, харчової, хімічної, будівельної, металургійної промислової, паливно-енергетичного комплексу, підприємств транспорту, торгівлі, банків, страхових компаній.

Найбільша кількість програмного забезпечення на ринку України створена для підприємств торгівлі. Для підприємств цієї галузі програми розроблені такими українськими фірмами: “1С”, “Парус”, “Дебет Плюс”, “Банкомзв’язок”, “Інтелект-Сервіс”, “Марка”, “Протока”, “Система”, “К-Trade”, “GrossBee”, “ITOGO”, “Альоша”, “Інталев”, “Інфополіс”, “КомІнТех” тощо. На конференції були запропоновані нові рішення для підприємств торгівлі. Зокрема, фірма “АВВУ Україна” запропонувала систему управління магазином “1С-Парус:Магазин, українська версія 1.0”, яка дає

зможу автоматизувати бізнес-процеси та оперативний облік на підприємствах роздрібною торгівлі. Рішення використовує широкий спектр касового, вагового і штрих-кодового устаткування. Компанія “Інталев-Україна” впровадила у 2004 р. в ДП “Квіза Трейд” (мережа супермаркетів “Велика кишня”) систему бюджетного управління та управлінського обліку. Фірма “СофтПро” розробила програмні рішення для дистриб’юторських компаній на базі програмного комплексу “Універсал” і впровадила його в ТОВ “Діловий стиль” м. Києва у 2004 р. Фірма “СофтСерв” презентувала приклад впровадження мобільної торгівлі у дистриб’юторській компанії.

На виставці були показані програми для автоматизації підприємств громадського харчування. Зокрема, компанія “АВВУ Україна” розробила проект “1С-Рарус:Ресторан+Бар+Кафе 1.0: Українська версія” для оптимізації обліку в ресторані. Конфігурація розроблена на основі базових об’єктів системи “1С: Підприємство” і є готовим рішенням для автоматизації процесів роздрібного продажу на підприємствах громадського харчування з використанням торговельного обладнання. Це рішення дозволяє створити спеціалізовані персональні робочі місця таких працівників підприємства: адміністратор автоматизованої системи управління торговельним процесом, менеджер зміни, касир, офіціант, бармен. Лабораторія Форт розробила комплексне рішення для автоматизації обліку в ресторані під назвою “Управління ресторанним бізнесом”. Цей проект впроваджено в ТОВ “Імпреза-АРТ” (ресторан мережі “Козирна карта”). Система складається із двох взаємопов’язаних контурів: “Форт: УРБ Front Office” і “Форт: УРБ Back Office”. Підсистема “Форт: УРБ Front Office” призначена для автоматизації робочих місць адміністратора ресторану, офіціанта, касира, бармена, бухгалтера. У системі реалізований інтерфейс, орієнтований на монітори “Touch Screen”, що дозволяє користувачу швидко і просто працювати з замовленням. Підсистема “Форт: УРБ Back Office” призначена для автоматизації бухгалтерського та податкового обліку підприємства громадського харчування і комп’ютеризує робочі місця комірника, бухгалтера, калькулятора. Ця підсистема розроблена на базі типової конфігурації “Форт-2000”.

Свої рішення для паливно-енергетичного комплексу презентували фірми “ОХС Україна”, “АТЛАС”, “Галактика”, “Техноінфосервіс ЛТД”, “ЕнТехЕко”. “ОХС Україна” має великий досвід автоматизації підприємств паливно-енергетичного комплексу, найуспішнішим є впровадження до 2005 р. автоматизованої системи управління підприємством (АСУП) у ВАТ “Березовська ГРЕС-1”. Система впроваджена у таких сферах діяльності, як бухгалтерський облік і звітність, взаємовідносини з контрагентами, управління закупівлями і запасами, збут електроенергії, управлінський та податковий облік, а також у всіх фінансово-економічних та адміністративно-технічних підрозділах підприємства. Фірма “АТЛАС” презентувала свої рішення для газо-, енерго- і водозбутових компаній. Системи цієї фірми впроваджені у ВАТ “Київгаз” у 1998 році, ВАТ “Дніпропетровськгаз” у 2001 році, ВАТ “Одесагаз” у 2001 р. та АЕК “Київенерго” у 2004 р. Система “Галактика” впроваджена у 2004 р. в ВАТ “Чорноморнафтогаз”. Оперативний диспетчерський інформаційно-аналітичний комплекс “ЗОДІАК” для електричних мереж енергозбутових компаній та електроенергетичних систем розробила і впровадила у 2004 році у ВАТ “Львівобленерго” фірма “Техноінфосервіс ЛТД”. Цією фірмою також був презентований програмно-інформаційний комплекс “M&I ENERGYSUITE”, який дає змогу комплексно автоматизувати енергозбутову діяльність. ЕАМ-система АСУ РТО фірми “ЕнТехЕко” призначена для автоматизації управління технічним обслуговуванням і ремонтами устаткування підприємства. Вона вже рік знаходиться в промисловій експлуатації на ТЕЦ-5 “Київенерго”.

Компанія “Інформконтракт” розробила і впровадила у 2003 р. на підприємстві хімічної промисловості (ВАТ “Сільвініт”) ERP-систему “Alfa”. Засобами цієї системи підтримуються основні бізнес-процеси, повністю автоматизований управлінський, бухгалтерський і податковий облік, кадровий облік та розрахунок заробітної плати.

Фірма “Борлас Україна” поділилася досвідом побудови у 2004–2005 рр. повнофункціональної системи управління підприємством на ВАТ “Харцизький трубний завод”. Система побудована на базі комплексу додатків Oracle E-Business Suite і дає змогу автоматизувати планування, облік, контроль усіх господарських процесів у єдиному інформаційному просторі.

Для підприємств будівельного комплексу на виставці були презентовані: комплексна система обліку і планування компанії Apple Consulting, яка впроваджена в 2005 р. у великій будівельній компанії м. Києва; система управління будівельними компаніями фірми “АТЛАС”, впроваджена у 2005 р. в КППМК-2 та ЄвразіяТранзитГруп; ERP-система для управління корпоративним бізнесом “Галактика”, реалізована у 1999 році у багатопрофільному холдингу “ENSOgroup”. Ці системи дозволяють різною мірою автоматизувати фінансовий та податковий облік і звітність, управлінський облік і бюджетування, планування, аналіз.

Для підприємств транспорту своє рішення запропонувала фірма “АВВУ Україна”. Її система називається “Альфа-Авто 4.0” і вона призначена для автоматизації бізнес-процесів, управління та оперативного обліку на підприємствах автобізнесу. Ця система є конфігурацією для програми “1С: Підприємство 8.0”. Вона призначена для комп’ютеризації автосалонів, авторемонтних майстерень, автосервісів та торговельних підприємств, які спеціалізуються на торгівлі автозапчастинами, шинами і супутніми товарами.

Для банківської сфери фірма “ComArch SA” запропонувала комплексне рішення підтримки процесів продажу кредитів “Augum Credit Care”. Ця система успішно впроваджена в деяких іноземних банках. Фірма “Terrasoft” презентувала для банків CRM-систему. Фірма “ФОСС-Он-Лайн” показала корпоративну пошту FossMail, яка впроваджена у 2003–2005 рр. в Укрсоцбанку.

Деякі програмні продукти, показані на виставці, призначені для страхових компаній. Зокрема фірми “Terrasoft” та “ВінПік Україна” презентували CRM-системи, одна з яких у 2004 р. успішно впроваджена в Українському страховому домі. Компанія “АТЛАС” демонструвала впроваджену у 1998 році в Пенсійному Фонді України систему персоніфікованого обліку для компаній, що займаються страхуванням життя. Лабораторія Форт демонструвала впроваджену у 2005 році в ЗАТ “Страхова компанія “Лад”” комплексну систему автоматизації страхування життя. Фірма “СофтПро” на базі програмного комплексу “Універсал” розробила своє рішення для автоматизації діяльності страхових компаній. Ця система впроваджена у 2005 р. в страховій компанії “Країна”.

Комп’ютеризуючи облік на підприємстві, необхідно враховувати вплив комп’ютеризації на організаційну структуру підприємства та визначити, який комплекс облікових задач буде охоплений компютеризацією.

За ступенем впливу на організаційну структуру виділяють два підходи щодо впровадження комп’ютеризації обліку. Перший ґрунтується на адаптації інформаційної технології до організаційної структури підприємства та бухгалтерії. Другий, значно ефективніший підхід до впровадження системи, передбачає раціоналізацію організаційної структури. Організаційна структура оптимізується так, щоб впровадження інформаційної технології дало найбільший ефект.

За комплексністю розв’язання облікових завдань розрізняють два підходи: підхід, який характеризується виділенням найтрудомісткіших задач та їх комп’ютеризацією, і підхід, який передбачає комплексне розв’язання облікових завдань.

Проте комп’ютеризувавши облік на підприємстві, не можна вважати, що усі проблеми інформаційного забезпечення системи менеджменту повністю вирішені. На зарубіжних підприємствах використовується таке програмне забезпечення: AIS (Accounting information system), APS (Advanced Planning and Scheduling), CRM (Customer Relationship Management), CSRP (Customer Synchronized Resource Planning), DSS (Decision Support System), ERP (Enterprise Resource Planning), (Enterprise-wide Resource Planning), MES (Manufacturing Execution System), MIS (Management Information System), MRP (Material Requirements Planning), MRPII (Manufacturing Resource Planning), SCM (Supply Chain Management), SEM (Strategic Enterprise Management) та інше.

Висновки. Розвиток вітчизняного комп’ютерного забезпечення бухгалтерського обліку пройшов через етапи створення малих, середніх і великих бухгалтерських програм, окремих автоматизованих робочих місць та їх комплексів, правових баз даних, управлінських систем, галузевих рішень і тепер знаходиться на шляху впровадження стандартів побудови управлінських інформаційних систем ERP, CSRP та їх Web-орієнтації.

Підприємство, на якому вирішили перейти від ручного способу оброблення облікової інформації до комп'ютерного, може здійснити це одним із трьох способів: створити бухгалтерську програму самостійно, замовити проект у спеціалізованій комп'ютерній фірмі чи купити універсальне програмне забезпечення. Третій варіант є найприйнятнішим для більшості підприємств. Така комп'ютерна система менше пристосована до специфіки підприємства, але коштує дешевше, ніж створена на замовлення. Вона неодноразово пройшла випробування практикою. Такі продукти звичайно супроводжуються і удосконалюються, поки існує фірма-розробник.

Для того, щоб не помилитись у виборі програми, необхідно зробити порівняльний аналіз програм, що є на ринку. На початку вибору бухгалтерської програми необхідно визначитися з класом програмного забезпечення і сформулювати вимоги до майбутнього програмного продукту. Параметри вибору необхідно оцінити в балах для кожної програми. Програма з найбільшою кількістю набраних балів є найприйнятнішою для підприємства.

Вимоги бізнесу до автоматизованих облікових систем відрізняються на підприємствах різних масштабів і галузей. Під час визначення розміру підприємства для бухгалтерії ключовими є два параметри: денний потік документів і кількість бухгалтерів. Якщо бухгалтерію підприємства ведуть 1–2 бухгалтери і відсутній аналітичний облік по більшості синтетичних рахунків, то, найшвидше, підприємству потрібна мала бухгалтерська програма. Якщо в бухгалтерії працюють 3–9 обліковців, присутній розвинутий аналітичний облік по різних групах рахунків, необхідні оперативні дані – для комп'ютеризації бухгалтерського обліку потрібна універсальна бухгалтерська програма. Якщо ж об'єкт комп'ютеризації – велике підприємство з чисельністю бухгалтерів 10–30 осіб і більше, яскраво вираженою спеціалізацією діяльності, яка відображається у специфіці бухгалтерського обліку, то можна із впевненістю стверджувати, що в такому разі потрібна управлінська система.

Другим важливим чинником при виборі програмного забезпечення є галузь підприємства. Останнім часом вітчизняний ринок програмних продуктів наповнився універсальними програмами для підприємств різних галузей, які уже пройшли випробування на практиці і максимально враховують особливості галузей виробництва. Запропоновані галузеві рішення для підприємств громадського харчування, харчової, хімічної, будівельної, металургійної промислової, паливно-енергетичного комплексу, підприємств транспорту, торгівлі, банків, страхових компаній.

Комп'ютеризуючи облік на підприємстві, необхідно враховувати вплив комп'ютеризації на організаційну структуру підприємства та визначити, який комплекс облікових завдань буде охоплений компютеризацією.

Перспективні комп'ютерні інформаційні системи управління підприємствами розроблені і працюють у бізнесових структурах високорозвинених країн, за останні десятиліття сформульовані і дотримуються ними стандарти їх побудови. Проте це програмне забезпечення є інтелектуальною власністю окремих суб'єктів і захищається ними. А, по-друге, такі програмні продукти не адаптовані до середовища і методів організації бізнесу українських підприємств. Тому необхідні розроблення та впровадження вітчизняних програмних продуктів, які б враховували тенденції розвитку програмного забезпечення менеджменту підприємств, що склалися у світі. Проблеми організації обліку в умовах мережевих комп'ютерних технологій оброблення інформації ми вбачаємо у необхідності інтеграції окремих інформаційних систем підприємств (обліку, аналізу, планування, підготовки прийняття рішень тощо) в єдину інформаційну систему управління підприємством; в необхідності постійного удосконалення концептуальної, а на її основі логічної і фізичної моделі комп'ютерної інформаційної системи менеджменту підприємств врахуванням у ній сучасних досягнень науки і техніки.

1. Бутинець Ф.Ф., Івахненко С.В. *Інформаційні системи обліку. Курс лекцій: Навч. посібник для студентів спеціальності 7.0501.06 "Облік і аудит"*. – Житомир: ЖІТІ, 1997. – 304 с.
2. Івахненко С.В. *Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. Наукове видання.* – Житомир: АСА, 2001. – 416 с.
3. *Каталог восьмої спеціалізованої виставки та конференції 6-9 грудня 2005 року "Управління підприємством 2005. Методи, технології, рішення"*. – К.: Business Line, 2005. – 178 с.
4. *Презентація восьмої спеціалізованої виставки та конференції 6-9 грудня 2005 року "Управління підприємством 2005. Методи, технології, рішення"*. – К.: Business Line, 2005. – 60 с.